

TEMIDA
2017, vol. 20, br. 1, str. 77-93
ISSN: 1450-6637
DOI: <https://doi.org/10.2298/TEM1701077L>
Originalni naučni rad
Priljeno: 9.6.2016.
Odobreno za štampu: 20.4.2017.

Uticaj jezičke barijere na uspeh žena iz mađarske nacionalne zajednice u sistemu visokog obrazovanja Srbije

KAROLINA LENDÁK-KABÓK*

Predmet rada je analiza efekata jezičke barijere sa kojom se suočavaju studentkinje i profesorka iz mađarske nacionalne zajednice u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji. Cilj ovog rada je predlaganje mera koje bi mogle omogućiti studentima/studentkinjama mađarske nacionalnosti da lakše prevaziđu jezičku barijeru u studiranju, kao i ukazivanje na potrebu povećanja broja studentkinja mađarske nacionalnosti u oblastima matematike, inženjerstva, tehnologije i nauke. Predmetna analiza je zasnovana na dvadeset i četiri polustrukturirana intervjua sprovedena sa studentkinjama i profesorkama iz mađarske nacionalne zajednice, koje studiraju ili rade na Univerzitetu u Novom Sadu. Rezultati analize su pokazali da se većina ispitanica suočava sa jezičkom barijerom na početku studija, uglavnom zbog ograničenog znanja jezika većine. One ulažu mnogo vremena i energije u učenje srpskog jezika, umesto da uče za ispite, što utiče na njihov uspeh na studijama. Rezultati analize su, takođe, pokazali i da značaj perfektno upotrebe većinskog jezika varira u različitim naučnim oblastima.

Ključne reči: jezička barijera, studentkinje, profesorka, mađarska nacionalnost, visoko obrazovanje.

* Karolina Lendák-Kabók je studentkinja doktorskih studija u Centru za rodne studije, Univerzitet u Novom Sadu. E-mail: karolina.lendak@uns.ac.rs.

Uvod

Vojvodina, kao autonomna pokrajina u okviru Republike Srbije, je multinacionalna, multietnička, multikonfesionalna i multikulturalna sredina, koja svoju raznolikost i kulturu čuva i neguje već vekovima u raznim društveno-istorijskim i političkim kontekstima. Postojanje različitih etničkih grupa može se pripisati velikim migracijama koje su se odigrale na ovim prostorima. Jedna od velikih migracija se dogodila u XVIII veku, kada su Srbi, Mađari, Nemci i mnoge druge etničke grupe migrirale na ovo područje tokom vladavine Marije Terezije (1740-1780. godine). Još jedna značajna migracija se odigrala nakon Drugog svetskog rata, kada su se, umesto Nemaca, na ovom prostoru naselili stanovnici iz Bosne i Hercegovine, odnosno Crne Gore. U devedesetim godinama 20. veka odigrala se poslednja značajna migracija na ovim prostorima, kada su sukobi izazvani građanskim ratom u bivšoj Jugoslaviji, u Vojvodinu doveli veliki broj naseljenika sa Kosova i Metohije, Bosne i Hercegovine, kao i Hrvatske. Nakon ovih migracija, danas je najveća etnička grupa u Vojvodini, osim srpske većine, mađarska, koja čini 13% stanovništva, što je 251136 stanovnika (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2012).

Novi Sad je politička i ekonomska prestonica Autonomne pokrajine Vojvodine. Najznačajnija visokoškolska ustanova ovog regiona je Univerzitet u Novom Sadu (u nastavku: UNS), sa oko 50000 studenata i oko 5000 zaposlenih, što ga čini jednom od najvećih organizacija ovog tipa u ovom delu Evrope. Iako Mađari čine oko 13% populacije Vojvodine, broj studenata mađarske nacionalnosti na UNS iznosi samo 6,7% (Lendák-Kabók, 2014), a ostatak studira u inostranstvu, uglavnom u Mađarskoj. Ovakav trend predstavlja značajan izazov kako za mađarsku, tako i za srpsku zajednicu, pošto hiljade mladih ljudi napušta zemlju i najčešće se ne vraća, što prouzrokuje kadrovske, odnosno, posledično i društveno - ekonomske gubitke.

Jezička prava i upotreba jezika manjinskih etničkih grupa analiziraju se u raznim delovima sveta (Hofstätter, 2015; Lubbe, 2015; Öney, 2015; Sharma, 2015), sa zaključkom da, u većini slučajeva, postoji raskorak između zvaničnog priznavanja jezičke raznolikosti i njegove stvarne primene.¹ U ovom radu

¹ Iako je prema Ustavu Južnoafričke Republike iz 1996. godine jedanaest jezika priznato kao zvanično, Vlada ove zemlje nameće politiku anglicizacije uvodeći engleski jezik u škole. Sličan problem postoji u Kanadi, dok su jezička prava u Turskoj nepostojeća. U Indiji su jezički sukobi samo povod za dublje društvene sukobe izazvane socijalnim, ekonomskim i političkim faktorima.

je analizirana upotreba jezika pripadnika i pripadnica mađarske nacionalne zajednice u Republici Srbiji, odnosno u Autonomnoj pokrajini Vojvodini i argumentovan je stav da jezička barijera, sa kojom se suočavaju studenti/studentkinje mađarske nacionalnosti prilikom upisa na UNS, predstavlja značajan aspekt ovog problema. Pod jezičkom barijerom podrazumevaju se problemi studenata/studentkinja mađarske nacionalnosti koji ne poseduju odgovarajući nivo znanja srpskog jezika na početku svojih studija na UNS, gde se nastava, uglavnom, održava na srpskom jeziku. Stoga je predmet ovog rada analiza efekata jezičkih teškoća sa kojima se suočavaju studentkinje i profesorke iz mađarske nacionalne zajednice u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji. Cilj rada je izrada predloga mera za lakše savladavanje jezičke barijere u studiranju, kao i ukazivanje na potrebu većeg učešća studentkinja mađarske nacionalnosti u oblastima matematike, inženjerstva, tehnologije i nauke (skraćeno STEM oblasti: Science, Technology, Engineering & Mathematics).

Jezička barijera je analizirana na osnovu polustrukturiranih intervjuva sprovedenih sa studentkinjama i profesorkama mađarske nacionalnosti. Fokus će biti na ženama, jer je na osnovu prethodnih istraživanja, kako u svetu tako i kod nas (Blagojević, 2009), dokazano da su one u podređenom položaju u odnosu na muškarce.

Jezička barijera

Mađari koji žive u Srbiji imaju zakonska prava koja im garantuju pravo na upotrebu svog maternjeg jezika, kako u obrazovanju, tako i u administraciji. Na polju visokog obrazovanja smanjenje broja Mađara u Vojvodini može biti, delimično, razlog zbog čega se broj studenata i studentkinja mađarske nacionalnosti, takođe, smanjuje u odnosu na ukupan broj studenata i studentkinja na UNS-u (Gábrity-Molnár, 2009). Bitno je napomenuti da 30% potencijalnih studenata/studentkinja iz mađarske nacionalne zajednice nastavlja svoje visoko obrazovanje u Mađarskoj (Takács, 2013). Studenti/studentkinje mađarske nacionalnosti se često žale da se nastava odvija isključivo na srpskom jeziku, dok bi oni želeli da dobiju obrazovanje visokog kvaliteta na maternjem jeziku (Takács, 2013). Studenti i studentkinje koji pripadaju mađarskoj nacionalnoj zajednici uglavnom se odlučuju za društvene i humanističke nauke (Gábrity-Molnár, 2009). Studentkinje mađarske nacionalnosti su nedovoljno

zastupljene u oblastima tehničkih nauka (Lendák-Kabók, 2014). Prema prethodno sprovedenom istraživanju autorke, dokazano je da je problem nedovoljnog prisustva žena u tehničkim naukama opšti, te da je isto stanje i sa studentkinjama drugih nacionalnosti u AP Vojvodini, koje se, u veoma malom broju, opredeljuju za tehničke i informatičke nauke. Relativno mali broj i nisko učešće studentkinja mađarske nacionalnosti na fakultetima iz oblasti tehničkih i informatičkih nauka, ali i poljoprivrede, može biti rezultat dvostruke diskriminacije: 1) tradicionalne rodne uloge u društvu, koje se uče kroz obrazovanje, tehničke i informatičke nauke čine se rezervisanim za mušku populaciju; 2) jezička barijera koju studentkinje treba da prevaziđu na početku studija na fakultetima UNS, jer nemaju mogućnost nastavka visokog obrazovanja na maternjem jeziku (Lendák-Kabók, 2015a).

Činjenica da se svi časovi u osnovnoj i srednjoj školi odvijaju na manjinskom jeziku, sa samo nekoliko časova nastave srpskog jezika kao većinskog, dovela je do velikog broja generacija nebalansiranih bilingvalnih govornika, koje karakteriše veoma nizak nivo jezičke kompetencije kada se radi o srpskom jeziku. Kao posledica ovoga, oni nisu dovoljno sposobni da svoje obrazovanje nastave na univerzitetima u Srbiji i/ili da pronađu posao koji zahteva znanje srpskog jezika (Filipović, Vučo, Đurić, 2007). Učenici mađarske nacionalnosti, pogotovo u malim homogenim mađarskim sredinama, ne osećaju potrebu da nauče srpski jezik. Učenici se u svom mikrokruženju sasvim dobro snalaze na maternjem jeziku i ne razmišljaju o tome da će im kasnije, za afirmaciju na bilo kom polju, trebati znanje srpskog jezika (Andrić, 2009).

Takođe, kada se studenti/studentkinje mađarske nacionalnosti upisuju na univerzitete u Srbiji, oni prvo moraju da prevaziđu jezičku barijeru, odnosno da nauče srpski jezik, što je značajan nedostatak i zahteva mnogo vremena, truda i žrtvovanja (Lendák-Kabók, 2014). Sve ovo ima negativan uticaj na postignute rezultate, jer na početku studija većina studenata i studentkinja mađarske nacionalnosti uči srpski, umesto da uči gradivo predviđeno planom i programom za određeni predmet (Lendák-Kabók, 2015b).

Ovaj rad proširuje trenutna saznanja analizirajući jezičke poteškoće sa kojima se suočavaju studentkinje mađarske nacionalnosti koje ostaju da studiraju u Srbiji na UNS.

Metodologija istraživanja

Kvalitativno istraživanje zasnovano je na ukupno četrdeset i tri polustrukturirana intervjua. Intervju je odabran iz razloga što predstavlja veoma dobar metod za proučavanje iskustava žena i ostalih marginalizovanih grupa (Esterberg, 2001). Intervjui su sprovedeni sa studentkinjama/studentima i profesorkama/profesorima iz većinskog (srpskog) naroda, kao i sa pripadnicama/pripadnicima mađarske, slovačke i rumunske nacionalne zajednice. U ovom radu su prikazani rezultati ukupno dvadeset i četiri intervjua koji su sprovedeni sa pripadnicama (studentkinjama i profesorkama) mađarske nacionalnosti. Istraživanje je sprovedeno u periodu od septembra 2014. godine do marta 2015. godine. Intervjui su vođeni pomoću prethodno sastavljenog upitnika od ukupno 15 pitanja iz sledećih oblasti: kratka biografija ispitanika/ispitanice, iskustva vezana za jezičku barijeru, rodna struktura studenata/studentkinja i profesora/profesorki prilikom upisa na studije i sada, usklađivanja karijere i porodice, motivacija za izgradnju akademske karijere, viđenje mogućnosti postizanja visoke pozicije u akademskoj hijerarhiji, kao i mogućnosti povećanja prisutnosti žena u STEM oblastima. U ovom radu su analizirani odgovori ispitanica na pitanja vezano za jezičku barijeru.

Intervjui su vođeni na mađarskom i srpskom jeziku. Na mađarskom jeziku su vođeni intervjui sa pripadnicima/pripadnicama mađarske nacionalnosti, dok su ostali intervjui vođeni na srpskom jeziku, ali sa prethodnim odobravanjem i konsultacijom sa pripadnicima/pripadnicama slovačke i rumunske nacionalnosti. Intervjui su snimljeni i transkribovani, nakon čega su poslani ispitanicima/ispitanicama na autorizaciju, a korišćena su kodirana imena, kako bi identiteti ispitanika/ispitanica ostali anonimni.² Prilikom odabira ispitanica, kako studentkinja, tako i profesorki, korišćena je tzv. snowball metoda (Esterberg, 2001). Snowball metoda ili metoda grudve snega temelji se na ciljanom odabiru kruga ljudi koji zatim šire uzorak. Primena navedene metode u ovom istraživanju podrazumevala je da ispitanice predlože autorki druge osobe koje bi ona mogla dalje da intervjuiše.

Delovi intervjua u kojima su ispitanice govorile o svojim iskustvima sa maternjim jezikom i jezikom većine u detinjstvu, na početku studiranja, pa čak i danas, analizirani su narativnom analizom (Lawler, 2004). Diskurs analiza (van

² Na primer: SMN = studentkinja mađarske nacionalnosti, PMN = profesorka mađarske nacionalnosti.

Dijk, 2014) primenjena je kako bi se razumela izlaganja ispitanica i kako bi se ona postavila na odgovarajuće mesto, pritom uzimajući u obzir različite političke situacije, poput građanskog rata u Jugoslaviji 1990-tih koji je promenio politički diskurs, kao i društvo u celini. Diskurs analiza je, takođe, bila značajna za razumevanje izlaganja profesorki, čije su obrazovanje i karijera krenuli drugim putevima za vreme 1970-tih i 1980-tih godina u Jugoslaviji.

Prilikom analize kvalitativnih podataka prikupljenih putem polustrukturiranih intervjuva, korišćene su metode kodiranja koje su predložili Esterberg (Esterberg, 2001) i Saldana (Saldana, 2013). Teme u fazi kodiranja ocenjene su prema jačini. Na primer, znanje srpskog jezika bilo je ocenjeno prema sledećim vrednostima: „nisko“, „srednje“ i „visoko“. „Visoko“ se odnosi na tačno znanje jezika, „srednje“ na ograničeno, dok je „nisko“ korišćeno za ispitanice koje su srpski govorile veoma slabo. Jezička barijera sa kojom su se susrele prilikom započinjanja svojih studija ocenjena je, takođe, prema jačini, i to sa „jaka“, „umerena“ i „nepostojeća“. „Jaka“ se odnosi na veoma snažnu jezičku barijeru koja prouzrokuje probleme, dok je „umerena“ barijera uzrokovala probleme samo do određene mere.

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja sa studentkinjama i profesorkama mađarske nacionalnosti predstavljeni su posebno. Prvo su predstavljeni podaci vezani za profesorku, zbog hronološkog redosleda, odnosno zbog toga što su se neka njihova iskustva dogodila ranije. Različita iskustva studentkinja i profesorki koje se bave STEM oblastima, odnosno društvenim i humanističkim naukama (skraćeno SSH: Social Sciences & Humanities) su posebno naglašena.

Profesorke

Sa profesorkama mađarske nacionalnosti sprovedeno je 13 polustrukturiranih intervjuva. One su označene kodnim imenima PMN1 – PMN13, gde je PMN skraćeno od „profesorka mađarske nacionalnosti“. Šest ispitanica radi u STEM oblastima, a sedam u oblastima društvenih i humanističkih nauka. One su rođene u periodu od 1952. do 1983. godine i odrasle su u različitim delovima Vojvodine – u Novom Sadu, Subotici, Kuli, Senti, Bezdanu i Zre-

njaninu, što je uticalo na njihovo znanje srpskog jezika. Većina je osnovnu i srednju školu završila na mađarskom jeziku, a potom upisala fakultet na srpskom jeziku. Važno je napomenuti da su četiri profesorke studirale na svom maternjem jeziku, njih tri su studirale mađarski jezik i književnost u Srbiji (što je oblast društvenih i humanističkih nauka), a jedna profesorka je završila osnovne studije iz jedne od STEM oblasti u Mađarskoj.

a) Jezička barijera

Tabela 1 sadrži sažetak rezultata zasnovanih na analizi transkribovanih i kodiranih intervjua. Tabela se sastoji iz tri glavne celine: u prvoj koloni je kodirano ime profesorke, drugi deo sadrži aspekte iz detinjstva koji su uticali na poznavanje srpskog jezika, dok treći deo sažima njihova iskustva koja se tiču jezičke barijere koju su iskusile na početku studija. Korišćena su tri nivoa znanja srpskog jezika: V=visoko, S=srednje i N=nisko. Kada se radi o jezičkoj barijeri, takođe su korišćena tri nivoa: J=jaka, U=umerena, dok je povlaka korišćena u slučaju da nije bilo osetne jezičke barijere.

Tabela 1. Uzroci jezičke barijere (profesorke)

Kod	Detinjstvo				Početak studija			
	Obrazovane na srpskom	Mešoviti brakovi	Srpsko okruženje	Mađarsko okruženje	Vrsta studija	Jezik studija	Znanje srpskog	Jezička barijera
PMN1	x			x	STEM	srpski	V	-
PMN2				x	SSH	mađarski	V	-
PMN3			x		SSH	srpski	V	-
PMN4				x	SSH	srpski	S	U
PMN5	x	x	x		SSH	mađarski	V	U
PMN6	x		x		STEM	srpski	S	-
PMN7				x	SSH	mađarski	N	-
PMN8				x	STEM	srpski	N	J
PMN9			x		STEM	srpski	V	-
PMN10	x			x	STEM	mađarski	V	U
PMN11				x	STEM	srpski	N	J
PMN12			x		SSH	srpski	V	-
PMN13		x	x		SSH	srpski	V	-

Na osnovu podataka iz dela Tabele 1 koji se tiču detinjstva, zaključuje se da su profesorke koje su znale većinski jezik veoma dobro bile obrazovane na srpskom, da su odrasle u sredini gde je srpski većinski jezik ili da potiču iz mešovitih brakova.

Profesorke koje potiču iz okruga ili gradova gde su Mađari predstavljali dominantnu većinu, uglavnom su posedovale srednje (PMN4, PMN6) ili nisko (PMN7, PMN8, PMN11) znanje srpskog jezika. Jedini izdvojen slučaj je PMN2, koja je, iako potiče iz mađarske sredine, znala srpski veoma dobro jer ga je učila kod kuće. Znanje srpskog jezika ispitanica PMN4 i PMN6 bilo je na srednjem nivou. PMN6 je rekla da je, nakon što je prešla u srpsko odeljenje u srednjoj školi, imala poteškoća sa čitanjem sa table. Ovo je potvrđeno u sledećoj izjavi:

„U početku je bilo zaista teško, nakon što sam provela deset godina u isključivo mađarskom okruženju i pohađala školu na mađarskom jeziku, nisam bila sposobna da pročitam na glas jednostavne stvari napisane na tabli na srpskom, na primer tri plus dva, četiri minus tri.“ (PMN6)

Dve profesorke su bile suočene sa jezičkom barijerom na početku svojih studija (PMN8 i PMN11), što je jasno povezano sa slabim znanjem srpskog jezika, a što je dalje povezano sa njihovim detinjstvom. Naime, one su odrasle u sredini gde se govorio isključivo mađarski, odnosno manjinski jezik. Slabo znanje srpskog ispitanici PMN7 nije izazvalo nikakve poteškoće, jer je studirala na mađarskom.

Što se tiče umerene jezičke barijere, priče se značajno razlikuju. PMN4 je započela svoje studije na srpskom sa srednjim znanjem jezika, stoga je imala (samo) umerene poteškoće. PMN5 i PMN10 bile su suočene sa obrnutim problemom, pošto su školu završile na srpskom i potom započele fakultetsko obrazovanje na mađarskom. PMN5 je studirala mađarski jezik i književnost u Srbiji i u početku svojih studija bila je stalno zabrinuta, odnosno nije bila sigurna da li je njeno znanje mađarskog jezika zadovoljavajuće. PMN10 je otišla u Mađarsku kako bi studirala jednu od STEM oblasti i morala je da se, posle upotrebe srpskog, ponovo navikne na upotrebu svog maternjeg jezika, što je izazvalo umerene probleme (npr. bila je sporija prilikom rešavanja zadataka iz matematike i fizike zbog gubitka automatizma koji je posedovala prilikom rešavanja sličnih zadataka na srpskom). Bez obzira na to, privodi kraju doktorske studije, radi kao istraživačica i angažovana je u nastavi na Univerzitetu u Beogradu, gde je morala ponovo da se navikava na upotrebu srpskog jezika.

a) Bilingvalnost je prednost

Profesorke mađarske nacionalnosti jednoglasno su izjavile da je bilingvalnost za njih predstavljala veoma značajnu prednost, jer mogu da čitaju, pišu i objavljuju radove na maternjem, srpskom i engleskom jeziku. Skoro sve imaju dobre odnose sa kolegama u Mađarskoj. Neke od njih su i istraživale ili pisale disertacije na mađarskom jeziku, a neke učestvuju u projektima ili imaju saradnju sa različitim visokoškolskim ustanovama u Mađarskoj. PMN8 je izjavila:

„Branila sam svoj doktorat u Srbiji, nakon što sam istraživanje obavila u Budimpešti, u Mađarskoj. Napisala sam disertaciju na srpskom. To je prednost mađarskog jezika – mogla sam da sprovedem jedan tematizovan eksperiment u Mađarskoj i da diskutujem o problemu sa kolegama iz Mađarske. Rezultate istraživanja sprovedenog u Mađarskoj mogla sam da objavim u prestižnim naučnim časopisima.“ (PMN8)

Devet profesorki se izjasnilo da poseduju visok nivo kompetencije u upotrebi mađarskog jezika. Njih tri su posedovale srednje znanje (PMN1, PMN6 i PMN8), a samo jedna (PMN9) je imala nizak nivo znanja, odnosno njen maternji jezik tokom karijere se praktično promenio u srpski.

Studentkinje

Sa studentkinjama mađarske nacionalnosti sprovedeno je 11 polustrukturiranih intervjua. Sedam studentkinja studiralo je u STEM oblastima, a četiri u oblastima društvenih i humanističkih nauka. Studentkinje su rođene između 1986. i 1995. godine i odrasle su u različitim delovima Vojvodine – u Novom Sadu, Subotici, Bačkoj Topoli, Adi, Srbobranu i Pančevu. Skoro sve su završile osnovnu i srednju školu na maternjem, odnosno mađarskom jeziku. Ispitanice su označene kodiranim imenima, SMN1 - SMN11 (SMN = studentkinja mađarske nacionalnosti).

b) Jezička barijera

Tabela 2 sadrži sažetak rezultata dobijenih na osnovu analize intervjua. Analizirani su isti aspekti kao i kod profesorki, tj. znanje srpskog jezika, kao i odnos znanja i jezičke barijere koju se studentkinje iskusile na početku studija.

Tabela 2. *Uzroci jezičke barijere (studentkinje)*

Kod	Detinjstvo				Početak studija			
	Obrazovanje na srpskom	Mešov. brakovi	Srpsko okruženje	Mađarsko okruženje	Vrsta studija	Jezik studija	Znanje srpskog	Jezička barijera
SMN1				x	STEM	srpski	S	U
SMN2			x		STEM	srpski	V	-
SMN3	x		x		STEM	srpski	V	-
SMN4				x	STEM	srpski	N	J
SMN5			x		SSH	srpski	S	U
SMN6			x		STEM	srpski	V	U
SMN7				x	SSH	srpski	N	J
SMN8			x		SSH	srpski	V	U
SMN9				x	STEM	srpski	N	J
SMN10				x	SSH	srpski	S	J
SMN11				x	STEM	srpski	N	J

Većina ispitanica je izjavila da je etnička struktura naselja u kome su odrasle imala veliki uticaj na njihovo znanje većinskog jezika. One koje su odrasle u sredini u kojoj se govorio srpski, govorile su srpski na visokom nivou. SMN5 bila je izuzetak od ovog pravila, jer se preselila u mađarsko okruženje. Većina onih studentkinja koje su došle iz sredine u kojoj se govorio mađarski, znale su srpski na niskom ili eventualno srednjem nivou. Nijedna od studentkinja nije poticala iz mešovitih brakova i samo je jedna završila školu na srpskom jeziku.

Studentkinje koje su jezik poznavale na niskom nivou (SMN4, SMN7, SMN9, SMN11) rođene su u Subotici, Bačkoj Topoli, Adi i Srbobranu. Ovo nije iznenađujuće, jer u Subotici, Bačkoj Topoli i Adi živi prilično velik broj Mađara, dok je SMN11 odrasla u Srbobranu, u ulici u kojoj su svi govorili mađarski.

Svih jedanaest ispitanica studiralo je na srpskom. Pet studentkinja je eksplicitno navelo jezičku barijeru kao najznačajniju prepreku koju su morale da prevaziđu kada su započinjale svoje visoko obrazovanje. To nije iznenađujuće, uzimajući u obzir da su njih četiri imale veoma slabo znanje srpskog jezika u trenutku kada su upisale fakultet. One se i dalje osećaju neprijatno na ispitima ili kada govore u javnosti. Jezička barijera postala je neprestani strah za neke od studentkinja, što je uticalo na njihovo samopouzdanje, zbog čega one nisu mogle da polažu ispite sa odgovarajućim uspehom. Onima koji nisu upoznati

sa njihovim problemom jezičke barijere moglo se činiti da nisu učile za ispite. Ovo je potkrepljeno sledećim izjavama:

„Tokom usmenih ispita, osećam da sam u nepovoljnom položaju zbog jezika... Osećam se jednostavno zbunjeno, nemam dovoljno hrabrosti da govorim, jer nisam sigurna govorim li ispravno ili ne? Takođe, problem predstavlja to što govorim prostim rečenicama, da bih govorila što pravilnije... Na usmenim ispitima treba pričati što raznovrsnije, a ja ne umem da kažem istu stvar na pet različitih načina.“ (SMN7)

„Ne volim da se obraćam profesorima, više volim da ne govorim uopšte. Uglavnom ni ne postavljam pitanja. Na primer, želela sam da pitam asistenta da li postoje negativni bodovi, ali sam pri postavljanju pitanja mucala i osećala sam se veoma loše. Asistent mi je pomogao, dao mi je objašnjenje, ali je imao čudan izraz lica kada je video kako se mučim sa srpskim jezikom.“ (SMN11)

Iako je SMN10 znala većinski jezik na srednjem nivou u detinjstvu, studije iz oblasti društvenih i humanističkih nauka iziskivale su viši nivo znanja jezika da bi se gradivo moglo pratiti, kao i da bi se postigao uspeh na ispitima.

One koje nisu imale problema sa jezikom, morale su da se prilagode na učenje i polaganje ispita na srpskom. Iako su SMN6 i SMN8 odrasle u Novom Sadu, u okruženju u kojem se govorio srpski, izjavile su da nikad pre nisu bile u situaciji da uče niti da reprodukuju gradivo na srpskom jeziku. Ovo je za njih bila barijera samo jedan kratak vremenski period, odnosno nakon nekoliko meseci su uspele da se potpuno prilagode.

SMN2 i SMN3 eksplicitno su izjavile da se uopšte nisu susretale sa osetnom jezičkom barijerom. Međutim, SMN2 je izjavila da njenim roditeljima ne bi smetalo ukoliko bi obnovila godinu na fakultetu pošto, ipak, ne studira na svom maternjem jeziku. Ovo vodi do zaključka da, iako one smatraju da uopšte nemaju poteškoća, prelaz iz srednje škole na mađarskom na studiranje na srpskom jeziku predstavlja problem sam po sebi.

Četiri ispitanice iz STEM oblasti su imale pozitivna iskustva u vezi s jezikom (SMN1, SMN3, SMN6, SMN11), poput profesora koji su ih podržavali, kolega koji su razumeli da one ne znaju značenje nekih reči na srpskom ili da nešto izgovaraju pogrešno, ili koji su želeli da od njih nauče mađarski.

SMN4 i SMN11, studentkinje iz STEM oblasti, rekle su da su imale negativna iskustva. Na primer, SMN4 je rekla da je dobila slabu ocenu kada je na pitanje profesora da li je išla u školu na mađarskom jeziku odgovorila potvrdno.

SMN11 je imala značajnih jezičkih poteškoća kada je reč o usmenom ispitu. Celo gradivo je naučila napamet, bez razumevanja istog, te se kod reprodukcije na ispitu potpuno zbunila i sve joj se pomešalo. Nije uspela da položi ispit.

SMN7, SMN8 i SMN10, studentkinje iz oblasti društvenih i humanističkih nauka (tri od četiri) rekle su da su imale izrazito negativna iskustva, poput toga da su bile javno kritikovane od strane profesora zbog ograničenog znanja srpskog jezika ili su osećale da su u podređenom položaju u odnosu na svoje kolege. SMN7 bila je kritikovana zbog svojih nesavršenih jezičkih sposobnosti i rečeno joj je da bi trebalo da uči srpski čitajući Dostojevskog:

„...onda je rekao da je ovo već druga godina i da bi trebalo da naučim jezik države u kojoj živim. Zatim me je pitao da li su moji roditelji naučili srpski kada su došli ovde ... Potom sam otišla na konsultacije kod profesora, zamolila sam ga za savet kako da naučim jezik... Rekao mi je da čitam Dostojevskog na srpskom. To je bilo njegovo rešenje za moj problem.“ (SMN7)

Zaključak

Rezultati istraživanja su pokazali da je većina ispitanica imala poteškoća na početku svojih studija zbog jezičke barijere prouzrokovane činjenicom da studiraju na srpskom, te da su se susrele sa jezičkom barijerom različitog nivoa na početku studija na univerzitetima u Srbiji. Te poteškoće su bile izraženija kod studentkinja, nego kod profesorki. Ova pojava se može pripisati dobu u kojem su odrasle, odnosno drugačijem društvenom okruženju dvadesetog veka kada je dvojezičnost bila potpuno prirodna, iz čega je, između ostalog, proistekla manja segregacija nacija i bolje znanje srpskog jezika profesorki u odnosu na intervjuisane studentkinje. Studentkinje su odrastale u devedesetim godinama prošlog veka i početkom 2000-tih godina, odnosno okvirno između 1990. godine i 2010. godine, kada je segregacija stanovništva bila najizraženija, te se to odrazilo i na njihovo znanje jezika većine. Profesorke posebno ističu da je bilingvalnost za njih velika prednost i da je znanje više jezika bilo ključna prednost u njihovim akademskim karijerama.

Analizom intervjuja je utvrđeno da je jezička barijera bila najizraženija za studentkinje društvenih nauka (npr. pravo, ekonomija), gde je jezik osnovno sredstvo kojim se služe studenti i profesori. Jezička barijera je bila manje značajna za studentkinje tehničkih fakulteta, gde studenti i profesori često komuniciraju putem formula i pismenih ispita.

Imajući u vidu činjenicu da se skoro sve studentkinje mađarske nacionalnosti suočavaju sa jezičkom barijerom, i da one koji potiču iz mađarskih sredina a studiraju u SSH oblastima najgore prolaze, predlažu se sledeće četiri mere: 1) revizija nastavnog plana i programa predmeta „srpski kao nematernji“ u osnovnim i srednjim školama; 2) specijalizovani i posebno osmišljeni kursevi srpskog jezika koji bi pripremili učenika mađarske nacionalnosti za upis na fakultete; 3) usmeravanje žena ka STEM oblastima; i 4) uvođenje, odnosno unapređenje dvojezične nastave na fakultetima Univerziteta u Novom Sadu.

Iako je obavezno da učenici mađarske nacionalnosti uče srpski jezik kao nematernji, efektivnost tog predmeta je neadekvatna. Ovaj problem bi se mogao prevazići unapređenjem nastave srpskog jezika u osnovnim i srednjim školama. Jedna od mogućnosti je da se srpski jezik uči kao i strani jezici, po najmodernijim standardima i udžbenicima, odnosno uvođenjem većeg broja časova nedeljno. Takođe, plan i program bi se mogao prilagoditi ulaznom nivou znanja jezika većine, tj. učenicima mađarske nacionalnosti koji potiču iz naselja u kojima Srbi čine većinu mogao bi biti ponuđen kurs srpskog na višem nivou, dok bi učenici iz naselja sa većim udelom Mađara mogli početi učenje srpskog iz osnova i sa više časova nedeljno. Ova mera je veoma važna jer bi postizanje prave bilingvalnosti tokom školovanja doprinelo boljem uspehu studentkinja, koje ne bi morale da ulažu dodatno vreme i energiju u učenje srpskog jezika. Bilingvalnost kao prednost posebno ističu profesorke, kojima poznavanje jezika omogućava ostvarivanje uspešne saradnje sa kolegama iz Mađarske. Biti dvojezičan je bilo potpuno normalno u dobu kada su one odrastale, kada su jezik sredine (tj. manjinski jezik) učili i đaci pripadnici većinskog naroda. Pre ukidanja navedene mere, devedesetih godina prošlog veka, ista je podsticala toleranciju prema manjinskim jezicima i kulturi. Treba istaći, da je bilingvalnost prednost u mešovitim sredinama i, sama po sebi, ne dovodi do asimilacije pripadnika/ca nacionalnih zajednica.

Iako postoji kurs srpskog jezika za maturante mađarske nacionalnosti koji je organizovan od strane Mađarskog nacionalnog saveta (MNS), ovi kursevi su, takođe, opšti i nedovoljno efikasni. Ukoliko bi se uveli specijalizovani kursevi za pojedine smerove ili bar fakultete, učenici mađarske nacionalnosti bi mogli da dobiju osnovu (npr. učenje stručnih izraza na srpskom) za studiranje na izabranom fakultetu. Na ovaj način bi mogli da započnu studije sa većim nivoom znanja i većim samopouzdanjem, koje je veoma značajno u novom okruženju u koje bruceši i bruceškinje ulaze na početku studija.

Istraživanje je pokazalo je da je jezička barijera manje istaknuta u STEM oblastima nego kod SSH oblasti. Osim toga, posedovanje diploma iz STEM oblasti često olakšava nalaženje zaposlenja i na tim poslovima je perfektno znanje jezika većine često manje značajno. Zbog toga bi bilo korisno usmeriti studentkinje mađarske nacionalnosti ka STEM oblastima. U suštini, STEM oblasti bi bile dobar izbor za sve žene u Srbiji, nezavisno od toga kojoj etničkoj grupi pripadaju.

Praksa dvojezične nastave nije nova na UNS, gde se već decenijama unazad odvija nastava na mađarskom jeziku na fakultetima gde za to postoji nastavni kadar. Dvojezična nastava je svakako prednost za studente i studentkinje kojima srpski nije maternji jezik, jer mogu uporedno da slušaju i uče predmete na dva jezika. Dvojezična nastava, sa druge strane, iziskuje dodatni rad i posvećenost kako profesora, tako i studenata koji ispitate, uglavnom, polažu na srpskom jeziku (sa ponekim izuzetkom i posebnim odobrenjem uprave fakulteta). U svakom slučaju, dvojezičnu nastavu treba negovati i uvesti je i na onim fakultetima gde to do sada nije bila praksa. Ova mera bi otvorila mogućnost za zapošljavanjem dodatnog nastavnog osoblja sa poznavanjem jezika manjina. Dvojezična nastava bi pripadnicama mađarske nacionalnosti omogućilo da brže prevaziđu jezičku barijeru na početku studija, da se lakše uklope u sistem visokog obrazovanja Srbije i da nakon završetka studija lakše nađu posao i sebi izgrade odgovarajuće pozicije u društvu.

U sklopu budućeg istraživanja, autorka planira da analizom preostalih intervjuova uporedi status žena mađarske nacionalnosti na visokoškolskim ustanovama u Srbiji sa statusom žena i muškaraca iz većinskog naroda, ali i iz drugih manjinskih grupa. Poređenje žena i muškaraca je veoma značajno i omogućiće da se odredi da li postoji povezanost između diskriminacije na osnovu pola i etničke pripadnosti na visokoškolskim ustanovama.

Literatura

Andrić, E. (2009) Dvojezičnost mađarskih đaka u Vojvodini. U: P. Vlahović, R. Bugarski, V. Vasić (Ur.) *Višejezični svet Melanije Mikeš*. Novi Sad: Filozofski fakultet, str. 37-56.

Blagojević, M. (2009) *Knowledge Production at the Semiperiphery: A Gender Perspective*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Esterberg, K. G. (2001) *Qualitative Methods in Social Research*. USA: McGraw-Hill Higher Education.

Filipović, J., Vučo J., Đurić Lj. (2007) Critical Review of Language Education Policies in Compulsory Primary and Secondary Education in Serbia. *Current Issues in Language Planning*, 1, str. 222-242.

Gábrity-Molnár, I. (2009) Továbbképzési Sélyek a Kisebbségi Létben – A Vajdasági Magyarok Esélyegyenlőségének Példáján. U: K. Káich (Ur.) *Az Esélyegyenlőség és a Felzárkóztatás Vetületei az Oktatásban – Általános Kérdések – (anya)nyelvi Oktatás*. Újvidék: Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, str. 15-25.

Hofstätter V. M. (2015) Minority Languages in the Canadian Arctic: The Inuit Language and Language Policy Development in Nunavut. U: B. Schrammel-Leber, C. Korb (Ur.) *Dominated Languages in the 21st Century: Papers from the International Conference on Minority Languages XIV*. Graz: Grazer Linguistische Monographien, str. 52-67.

Lawler, J. (2004) *After Method: Mess in Social Science Research*. London, New York: Routledge.

Lendák-Kabók, K. (2014) Magyar Egyetemi Hallgatók Vajdaságban – Az Újvidéki Egyetem Tudományterületeinek Helyzetképe a Társadalmi Nemek Szempontjából. *Régió és Kultúra*, str. 136-147.

Lendák-Kabók, K. (2015a) Studentkinje iz mađarske nacionalne zajednice u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji: Rodna perspektiva. *Megatrend revija*, 1, str. 157-168.

Lendák-Kabók, K. (2015b) A Magyar Nők Sikerének Utja a Szerbiai Felsőoktatásban. *TNTeF Online Journal*, 1, str. 38-54.

Lubbe, H. J. (2015) The Right of Minority Groups to Mother-tongue Education Versus the Right to Receive Education in the Language of Choice – An Analysis on the Basis of Litigation in South Africa since 1996. U: B. Schrammel-Leber, C. Korb (Ur.), *Dominated Languages in the 21st Century: Papers from the International Conference on Minority Languages XIV*. Graz: Grazer Linguistische Monographien, str. 84-99.

Öney, S. (2015) De facto rights: Language rights in Turkey – From Active Repression to Passive Denial. U: B. Schrammel-Leber, C. Korb (Ur.) *Dominated Languages in the 21st Century: Papers from the International Conference on Minority Languages XIV*. Graz: Grazer Linguistische Monographien, str. 12-37.

Saldana, J. (2013) *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Los Angeles: Sage Publications.

Sharma, A. (2015) Language Conflicts, Dominance and Linguistic Minorities in India. U: B. Schrammel-Leber, C. Korb (Ur.) *Dominated Languages in the 21st Century: Papers from the International Conference on Minority Languages XIV*. Graz: Grazer Linguistische Monographien, str. 38-51.

Karolina Lendák-Kabók *Uticaj jezičke barijere na uspeh žena iz mađarske nacionalne zajednice u sistemu visokog obrazovanja Srbije*

Statistical Office of the Republic of Serbia (2012) *2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia*. Belgrade: Statistical Office of the Republic of Serbia.

Takács, Z. (2013) *Felsőoktatási Határ/Helyzetek*. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság.

van Dijk, T. A. (2014) *Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach*. U: R. Wodak, M. Meyer (Ur.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. Los Angeles: Sage Publications, str. 62-86.

KAROLINA LENDÁK-KABÓK*

The Impact of the Language Barrier on the Success of Hungarian Minority Women in the Higher Education System of Serbia

The subject of the paper is to analyze the impact of the language barrier faced by Hungarian minority female professors and students in the higher education system of Serbia. The aim of this paper is to propose measures which might allow Hungarian minority students to overcome the language barrier more easily and to raise awareness for the need of more Hungarian women in the fields of science, technology, engineering and mathematics (STEM). The analysis is based on twenty four semi-structured interviews conducted with minority Hungarian female professors and students, who are working or studying at the University of Novi Sad, Serbia. Interviews were conducted with a pre-composed questionnaire between the end of 2014 and the beginning of 2015. Interviewees were chosen with a snowball sampling method. Results of analysis show that the majority of Hungarian women face a language barrier at the start of their studies, mostly because of their limited knowledge of the majority's language. These barriers were more pronounced in Hungarian female students than with professor. This phenomenon can be attributed to the time in which they grew up, or to a different social environment of the twentieth century, when bilingualism was completely natural, from which, less segregation of the nations resulted and a better knowledge of the Serbian language. The professors

* Karolina Lendák-Kabók is a PhD student at the Center for Gender Studies, University of Novi Sad. E-mail: karolina.lendak@uns.ac.rs.

particularly point out that being bilingual is a great advantage and that their knowledge of several languages was a key advantage in their academic careers. With the analysis of the interviews it was determined that the language barrier was mostly pronounced for students of social sciences and humanities (SSH), where language is the primary tool of communication. The language barrier was less important for the students studying in STEM sciences, where students and professors interact through formulas and written exams.

Keywords: language barrier, female students and professors, Hungarian minority, higher education.